

**Paulina Karwowska, Edyta Rafalska, Aleksandra Ostaszewska,
Magdalena Wysokińska, Julia Chaciówka, Ewelina Kaźniuk**
Studenckie Koło Naukowe Studentów Pedagogiki przedszkolnej
i wczesnoszkolnej „Sówka”
Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej
– opiekun naukowy: dr Stanisława Nazaruk, dr Joanna Waszczuk

RECEPCJA NAUCZANIA PAPIEŻA JANA PAWŁA II W ŚWIADOMOŚCI STUDENTÓW PRZYGOTOWUJĄCYCH SIĘ DO PRACY W ZAWODZIE NAUCZYCIELA

Streszczenie

W artykule przedstawiono wyniki badań własnych, których celem było poznanie recepcji nauczania Papieża Jana Pawła II w świadomości studentów kierunków pedagogicznych, którzy przygotowują się do podjęcia pracy w zawodzie nauczyciela. Ze względu na warunki pandemii choroby COVID-19 badania przeprowadzono on-line wśród chętnych studentów (n=93) z kilku uczelni. Jako metodę badawczą wykorzystano diagnozę poznawczą i technikę ankietowania, a za narzędzie badawcze posłużył autorski kwestionariusz ankiety. Wyniki badań pokazały, że większość respondentów zna koncepcję nauczania i wartości przedstawiane przez Papieża Jana Pawła II oraz zadeklarowała ich ważność w pracy zawodowej z uczniami i młodzieżą. Przedstawione wyniki badań zachęcają do dyskusji i refleksji oraz prowadzenia dalszych pogłębionych badań nad recepcją nauczania Papieża Jana Pawła II wśród szerokiej grupy osób.

Słowa kluczowe: Papież Jan Paweł II, recepcja nauczania, zawód nauczyciela, studenci

Wstęp

W bogatym dorobku naukowym Papieża Jana Pawła II odnajdujemy wiele tekstów w różny sposób adresowanych do młodzieży, studentów, nauczycieli i innych grup zawodowych, dotyczących pracy, nauczania i wychowania. Papież Jan Paweł II za podstawę budującą nauczanie i wychowanie uznał wartość miłości, której rola powinna polegać na ukazywaniu wyższych ideałów, otaczaniu towarzystwem w trudach wzrastania i podejmowania pierwszych ważnych decyzji (Jan Paweł II, 1994, s. 102-103). W swoim nauczaniu Papież Jan Paweł II głosił „cywilizację miłości”, zakładającą prym osoby nad rzeczą, ducha nad materią (Jan Paweł II, 2005, s. 681-685; Łużyński, 2013; Ecler-Nocoń, 2009).

W nauczaniu Jana Pawła II możemy odnaleźć treści bezpośrednio adresowane do nauczycieli, wychowawców którzy są autorytetami dla swoich wychowanków (Cichocki, 2006; Jan Paweł II, 2005). Papież Jan Paweł II spostrzegł nauczyciela jako przewodnika, będącego z jednej strony autorytetem, a z drugiej strony osobą bardzo bliską uczniowi/wychowankowi, która potrafi rozpoznawać sens życia (Celary, 2006).

W związku z powyższym nasuwa się kluczowe pytanie, czy współczesny pedagog – nauczyciel, jako osoba odpowiedzialna za nauczanie i wychowanie dzieci i młodzieży powinien harmonizować z otaczającą rzeczywistością, pamiętając o podstawowych wartościach, mieć rozeznanie o postępie technologicznym, nauczać o prymacie etyki nad techniką, o wartościach środowiska naturalnego oraz o dbaniu o nie (Chrobak, 1999; Jan Paweł II, 1996, 2017)? Wymienione pytanie było motywacją do podjęcia badań i pogłębienia wiedzy o recepcji nauczania Papieża Jana Pawła II w świadomości studentów przygotowujących się do pracy w zawodzie nauczyciela.

Odnosząc się do samego pojęcia recepcja, które wymieniono w tytule artykułu, można przyjąć jego znaczenie opisane w *Słowniku wyrazów obcych*, jako „(...) przyjmowanie, przyswajanie sobie czegoś, np. jakichś poglądów, zwyczajów, innego prawa” (Słownik wyrazów obcych, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1995).

Recepcja nauczania Papieża Jana Pawła II rozumiana jako „inny rodzaj obecności Papieża” przekazywana jest przez jego encykliki, homilie, listy, katechezy, modlitwy, przemówienia, audiencje (Kuligowski, 2005). Można również odczytać nauczanie Papieża Jana Pawła II w dostępnych zasobach Internetu, książkach, artykułach oraz środkach masowego przekazu.

Papież Jan Paweł II szczególną uwagę zwracał na personalistyczne ujęcie człowieka i jego wychowanie (Czerniak, 2003). W myśl idei personalizmu, osoba ludzka jest podmiotem (suppositum), działającym dobrowolnie i posiłkując się sumieniem w swych czynach niejako «zamyka» moralność. Drugi nurt personalistycznej wizji wychowania został zapoczątkowany przez Sobór Watykański II. Zwrócono uwagę na komplementarne ujęcie całego procesu wychowawczego, ze szczególnym uwzględnieniem wszechstronnego i harmonijnego rozwoju człowieka, dokonującego się na drodze dialogu. Zatem wychowanie to nabywanie większej dojrzałości wyrażające się w odpowiedzialności, z jaką młodzi ludzie podejmują uporządkowaną i niezbędną działalność własną w poszukiwaniu prawdziwej wolności. Tak rozumiane wychowanie obejmuje wymiar filozoficzny, intelektualny i moralny, społeczny i religijny (Drzeżdżon, 2008).

W naukach Papieża Jana Pawła II można odnaleźć wskazania dotyczące poprawnych relacji między ludźmi, podkreślenia wartości człowieka jako istoty, która jest ponad wieloma aspektami czymś wspaniałym i wyjątkowym. Personalistyczna wizja człowieka, jego dobro i świętość, społeczność jako wspólnota

osób, czy świętość małżeństwa i rodziny, to jedne z głównych przesłanek papieskiego nauczania (Chrobak, 1999).

Według Witolda Gombrowicza „Jan Paweł II wielkim człowiekiem był”. Pozostaje nadal pytanie otwarte „dlaczego?”. Jak jeden duchowny człowiek zmienił myślenie nie tylko swoich rodaków, ale i ludzi z różnych części świata? Czym jest nauczanie Jana Pawła II? Nie jest to przecież tylko zbiór przypadkowych homilii. Pontyfikat Św. Jana Pawła II, to cały nurt filozoficzny współczesnego, nowoczesnego katolicyzmu, który swoją siłę zdobywał dzięki skromności, uśmiechowi i poszanowaniu ludzkiej godności, przez co potrafił skupić wokół siebie nie tylko młodzież i dzieci, ale osoby w różnym wieku.

Papież Jana Paweł II starał się stworzyć myśli uniwersalne, które mogłyby podsumować w prosty sposób całość jego nauczania. „Nasz” Papież starał się przedstawić mądrość na temat rodziny. Nauka Papieża Jana Pawła II skupiała się na podkreślaniu istoty rodziny i małżeństwa. Opisywany Papież niejednokrotnie wspominał o tym, że tylko „silne pary” są w stanie wychować „silne dzieci”. Głosił także konieczność prawnej ochrony rodziny, a w szczególności najmłodszych ich członków. Papież nie godził się z rosnącą modą na rozwody. Przedstawił pogląd, że o miłość trzeba czasami zawalczyć (Rynio, 2004). Nie godził się również na związki partnerskie i homoseksualne, nie zaprzestał nigdy jednak mówić o poszanowaniu praw i godności tych ludzi. Papież niejednokrotnie napominał też wiernych w trosce o stosunek do najmłodszych. Pragnął, by rodziny uczyły przyszłe pokolenia zaufania, bezinteresownej pomocy, wzajemnej odpowiedzialności i solidarności. Ponadto Papież dużo uwagi w swoim nauczaniu poświęcił kobietom. Chciał, aby przestały żyć w cieniu swoich mężczyzn. Był zachwycony tym, jak niewiasty widzą ludzi, jak dużo jest w nich wrażliwego zrozumienia. Wiedział, że ich umiejętność głębokiego odczuwania i przeżywania uczuć jest darem wyjątkowym, który mogą wykorzystać zgodnie z powołaniem do czynienia dobra (Nowak, 2005).

Innym ważnym motywem w nauczaniu papieskim było dodawanie odwagi do podejmowania zdecydowanych, odpowiedzialnych decyzji. Doskonale pamiętamy słowa „Nie lękajcie się”, czy „Każdy ma swoje Westerplatte”. Papież starał się uświadomić, że mądre decyzje, to nie zawsze łatwe decyzje. Każdy człowiek w swoim życiu czasami musi stanąć przed wyborem, który jest trudny i wymaga wielu wyrzeczeń. W swoim przesłaniu brzmią one bardzo prosto, ale trudniej jest je wykonać. W tej sytuacji Jan Paweł II daje kolejną wskazówkę „Lęk sam odejdzie, gdy nasze decyzje podjęte będą przy działaniu Ducha Świętego”.

Uwzględniając przedstawione powyżej z konieczności w skrócie niektóre aspekty papieskiej nauki i mając na uwadze jej znaczenie w wychowaniu i nauczaniu dzieci i młodzieży postanowiono przeprowadzić badania wśród studentów przygotowujących się do wykonywania zawodu nauczyciela, aby odpowiedzieć na główne pytanie problemowe: *Czy studenci kierunków pedagogicznych*

znają i respektują nauczanie Papieża Jana Pawła II? Sformułowano również problemy szczegółowe:

- Czy studenci objęci badaniem uważają Papieża Jana Pawła II za wzór nauczyciela?
- Z jakimi wartościami z nauczania Papieża Jana Pawła II utożsamiają się objęci badaniem studenci?
- Jakie wartości z nauczania Papieża Jana Pawła II studenci zamierzają stosować w przyszłej pracy zawodowej nauczyciela?
- Czy badani studenci w praktyce pedagogicznej będą uwzględniać koncepcję nauczania i wychowania Papieża Jana Pawła II?

Materiał i metoda badań

Badania sondażowe przeprowadzono w okresie luty-marzec 2021 roku w formie on-line ze względu na istniejące warunki epidemiologiczne w kraju. Zatem każdy z respondentów biorący udział w badaniu wypełnił kwestionariusz w dogodnym dla siebie momencie. W badaniu zastosowano autorskie narzędzie badawcze skonstruowane na potrzeby badań własnych o wymienionej problematyce. Kafeteria większości odpowiedzi w wymienionym narzędziu opierała się na czterostopniowej skali Likerta. Tematyka pytań skorelowana była z postawionymi problemami badawczymi. Zatem badania miały charakter sondażowy (Rubacha, 2008).

Uczestnicy badań

Ogółem w badaniu wzięło udział 93 studentek/studentów, w tym 83 kobiet i 10 mężczyzn. Uwzględniając kierunek studiów i rok studiów dane liczbowe i odsetek uczestników badań przedstawiono w tabeli 1.

Tab. 1. Rok i kierunek studiów uczestników badań

Lp.	Nazwa kierunku studiów	Rok studiów %	Uczestnicy badań	
			n	%
1.	Pedagogika – specjalność nauczycielska	I rok – 21,0 III rok – 25,0	43	46,0
2.	Pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna	IV rok – 12,0 V rok – 14,0	24	26,0
3.	Filologia angielska, specjalność nauczycielska	I rok – 21,5	20	21,5
4.	Inne kierunki	II rok – 6,5	6	6,5
Ogółem		100,0	93	100,0

Źródło: badania własne.

Dane przedstawione w tabeli 1 pokazują, że w badaniach uczestniczyły ogółem 93 osoby. Nie jest to duża grupa badawcza wyłoniona do badania, ale była ona konsekwencją pracy uczelni w reżimie sanitarnym z powodu pandemii choroby COVID-19 i spowodowana trudnościami w bezpośrednim dotarciu do niektórych osób. Ze względu na płeć, kobiety stanowiły znacznie większą liczebnie grupę w porównaniu z mężczyznami. Największy odsetek badanych to studenci I i III roku kierunku pedagogika, studia licencjackie.

Kolejną zmienną charakteryzującą badaną grupę studentów stanowił ich wiek. Zestawienie danych charakteryzujących wiek badanych osób prezentuje tabela 2.

Tab. 2. Wiek uczestników badań

Lp.	Wiek studentek/ów	Uczestnicy badań	
		n	%
1.	18-20 lat	28	30,1
2.	21-23 lat	47	50,5
3.	24-25 lat	8	8,6
4.	> 26 lat	10	10,8
Ogółem		93	100,0

Źródło: badania własne.

Jeśli chodzi o kryterium wieku, to osoby badane znajdowały się w wieku od 18 do 26 lat, a 10,8% (tj. 10 osób) było w wieku powyżej 26 lat. W badanej grupie przeważali respondenci pomiędzy 21 – 23 rokiem życia, co stanowiło 47 osób.

Ostatnią zmienną charakteryzującą badaną grupę było miejsce zamieszkania. Zebrane dane przedstawiono w tabeli 3.

Tab. 3. Miejsce zamieszkania uczestników badań

Lp.	Wiek studentek/ów	Uczestnicy badań	
		n	%
1.	Wieś	43	46,2
2.	Miasto do 10 tys. mieszkańców	9	9,7
3.	Miasto powyżej 10 tys. mieszkańców	41	44,1
Ogółem		93	100,0

Źródło: badania własne.

Analiza danych dotycząca miejsca zamieszkania pozwoliła stwierdzić, iż więcej studentów mieszka na wsi i prawie tyle samo w mieście liczącym powyżej 10 tys. mieszkańców. Zdecydowanie najmniej uczestników badań mieszka w mieście liczącym poniżej 10 tys. mieszkańców.

Wyniki badań

Analizując wyniki badań nt. recepcji nauczania Papieża Jana Pawła II w świadomości studentów kierunków pedagogicznych przygotowujących się do wykonywania zawodu nauczyciela na początku odniesiono się do uzyskanych danych na pytanie dotyczące postrzegania Papieża Jana Pawła II przez studentki i studentów jako wzoru nauczyciela. Opracowane dane procentowe ilustruje rycina 1.

Ryc. 1. Postrzeżenie Papieża Jana Pawła II jako wzoru nauczyciela
Źródło: opracowanie własne.

Zebrane dane pozwalają stwierdzić, iż 43% respondentów raczej uważa Papieża Jana Pawła II za wzór nauczyciela. 40,9% zdecydowanie zgadza się z tym stwierdzeniem. Ale część ankietowanych, 9,7% zdecydowanie nie uważa Papieża Jana Pawła II za wzór nauczyciela, natomiast 6,4% raczej nie uważa Papieża Jana Pawła II za wzór nauczyciela.

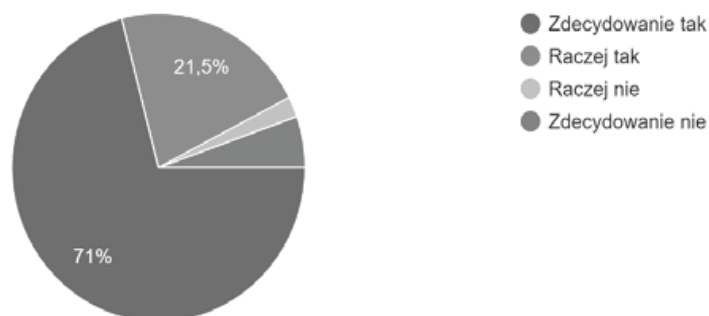
Kolejne pytanie zadane respondentom miało na celu ustosunkowanie się do stwierdzenia „człowiek jest podmiotem, a nie przedmiotem, jest kimś, a nie czymś, czym można manipulować”?

Zebrane odpowiedzi przedstawiono na rycinie 2.

Zdecydowana większość respondentów 71% stwierdziła, iż zgadza się ze stwierdzeniem Papieża Jana Pawła II, iż „człowiek jest podmiotem, a nie przedmiotem, jest kimś, a nie czymś, czym można manipulować”. W drugiej kolejności pod względem odsetka osób badanych, tj. 21,5% odpowiedziało, iż raczej zgadzają się z tym określeniem. Zdecydowanie nie podziela tego stwierdzenia 5,4% respondentów, natomiast raczej nie zgadza się 2,2% badanych.

Czy zgadza się Pan/i ze stwierdzeniem Papieża, że „Człowiek jest podmiotem, a nie przedmiotem, jest kimś, a nie czymś, czym można manipulować”?

93 odpowiedzi

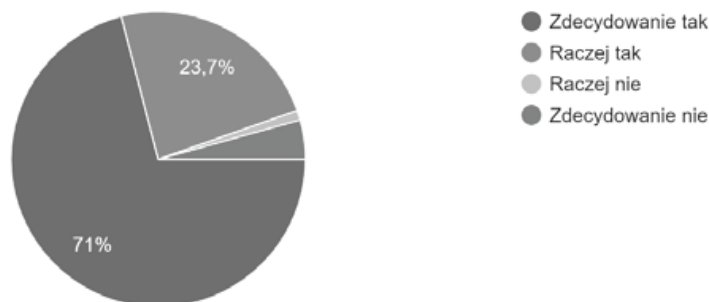
Ryc. 2. Ustosunkowanie się do stwierdzenia Jana Pawła II, że człowiek jest podmiotem, a nie przedmiotem

Źródło: opracowanie własne.

W kolejnym pytaniu odniesiono się do uniwersalnych wartości „czy zgadza się Pan/i z Papieżem Janem Pawłem II, że miłość, prawda, dobro i piękno stanowią podstawy wychowania?” Zebrane odpowiedzi zaprezentowano na rycinie 3.

Czy zgadza się Pan/i z Papieżem Janem Pawłem II, że miłość, prawda, dobro i piękno stanowią podstawy wychowania?

93 odpowiedzi

Ryc. 3. Podstawowe wartości w wychowaniu wg Papieża Jana Pawła II

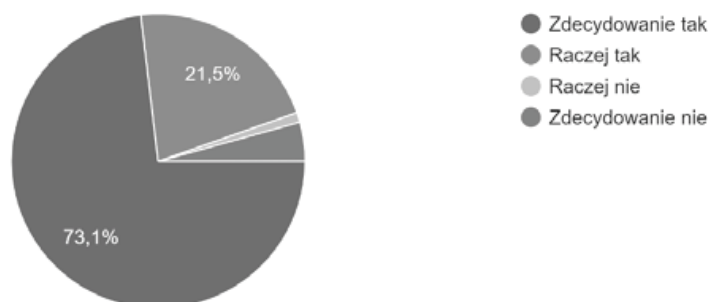
Źródło: opracowanie własne.

Wśród zebranych odpowiedzi zdecydowana większość badanych stanowiących 71% respondentów wskazała, iż zgadza się ze stwierdzeniem, że miłość, prawda, dobro i piękno stanowią podstawy wychowania. W przypadku 23,7% badanych zanotowano odpowiedzi raczej się zgadzam. Zdecydowanie się nie zgadza 4,3% respondentów oraz raczej się nie zgadza 1,1% wskazań.

Poproszono również respondentów o ustosunkowanie się do stwierdzenia, czy nauczyciel w klasach I-III i przedszkolu cieszy się szczególnym autoryte-

tem i powinien świadomie kształtować postawę ucznia? Odpowiedzi na pytanie przedstawiono na rycinie 4.

Czy zgadza się Pan/i ze słowami Papieża Jana Pawła II, że nauczyciel w klasach początkowych i przedszkolu cieszy się szczególnym autorytetem i powinien świadomie kształtować postawę ucznia?
93 odpowiedzi

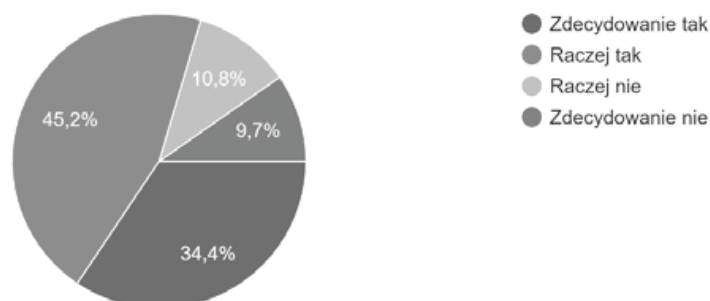

Ryc. 4. Kształtowanie postawy ucznia
Źródło: opracowanie własne.

Zdecydowana większość badanych osób 73,1% stwierdziła, iż nauczyciel w klasach I-III szkoły podstawowej i przedszkolu cieszy się szczególnym autorytetem i powinien świadomie kształtować postawę ucznia. Ale 21,5% respondentów wskazała, iż raczej tak – nauczyciel cieszy się autorytetem. Nauczyciel zdecydowanie nie cieszy się autorytetem według 4,3% badanych oraz raczej nie cieszy się autorytetem według opinii 1,1% osób biorących udział w badaniu.

Odniesienie się do autorytetu nauczyciela niewątpliwie nawiązuje do osoby Papieża Jana Pawła II jako wzoru wychowawcy i nauczyciela. Czy tak należy przedstawiać osobę Papieża Jana Pawła II uczniom? Zebrane dane przedstawiono na rycinie 5.

Czy należy przedstawiać dzieciom postać Papieża Jana Pawła II jako wzór wychowawcy i nauczyciela?
93 odpowiedzi

Ryc. 5. Przedstawianie osoby Papieża Jana Pawła II jako wzoru wychowawcy i nauczyciela
Źródło: opracowanie własne.

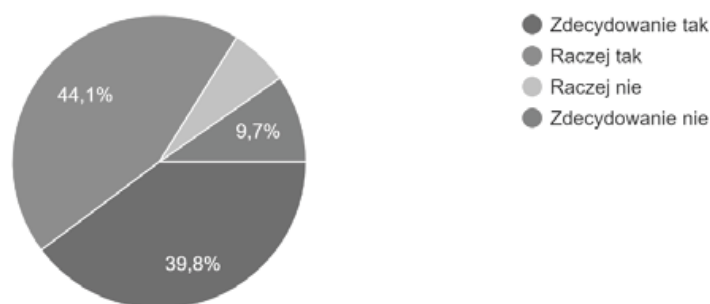
Ogólnie prawie 80% badanych wskazało, iż należy przedstawiać dzieciom osobę Papieża Jana Pawła II jako wzór wychowawcy i nauczyciela. Raczej nie należy tego robić 10,8% odpowiedzi, a zdecydowanie nie 9,7% zebranych danych.

Zapytano również respondentów „czy dla Pana/Pani osobiście Papież Jan Paweł II jest wzorem wychowawcy i nauczyciela”? Zdecydowanie tak jest w przypadku 33,3% badanych, raczej tak 45,2% odpowiedzi, raczej nie 10,8% wskazań oraz zdecydowanie nie 10,8%.

Deklarowane odniesienie się do nauczania Papieża Jana Pawła II powinno znaleźć swoje odzwierciedlenie w codziennej praktyce pedagogicznej. Zatem, czy w pracy zawodowej z dziećmi w przedszkolu i uczniami w szkole respondenci będą stosować nauczanie Papieża Jana Pawła II dotyczące szacunku do drugiego człowieka? Odpowiedzi przedstawiono na rycinie 6.

Czy w pracy zawodowej z dziećmi w przedszkolu i uczniami w szkole zamierza Pan/i stosować w praktyce nauczanie Papieża Jana Pawła II dotyczące szacunku do drugiego człowieka?

93 odpowiedzi

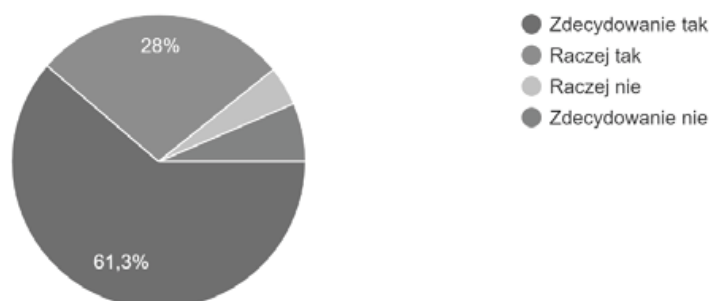

Ryc. 6. Odniesienie się do nauczania Jana Pawła II dotyczącego szacunku do drugiego człowieka
Źródło: opracowanie własne.

Zebrane dane pozwoliły ustalić, iż 44,1% badanych osób w pracy zawodowej z dziećmi w przedszkolu i uczniami w szkole raczej zamierza stosować nauczanie Jana Pawła II dotyczące szacunku do drugiego człowieka. Około 39,8% zdecydowanie zamierza stosować nauczanie Jana Pawła II dotyczące szacunku do drugiego człowieka, natomiast zdecydowanie nie zamierza odnosić się do nauczania Jana Pawła II 9,7% badanych osób, raczej nie zamierza 6,4% respondentów.

Studenci kierunków pedagogicznych przygotowujący się do wykonywania zawodu nauczyciela odnoszą się do wartości jaką jest szacunek do drugiego człowieka. Czy również opierają się na szacunku do środowiska naturalnego: roślin, zwierząt, martwej natury? Odpowiedzi ilustruje rycina 7.

Czy w pracy zawodowej z dziećmi w przedszkolu i uczniami w szkole będzie Pan/i stosować w praktyce nauczanie Papieża Jana Pawła II dotyczące... (szacunek do roślin, zwierząt, martwej natury)?
93 odpowiedzi

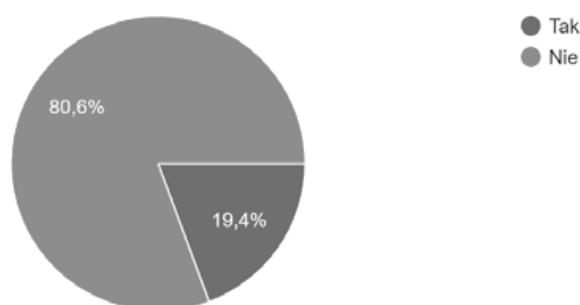

Ryc. 7. Odniesienie się do nauczania Jana Pawła II dotyczącego szacunku do roślin, zwierząt, martwej natury
Źródło: opracowanie własne.

Ponad połowa respondentów wskazała 61,3%, iż zdecydowanie zamierza stosować w praktyce nauczanie Papieża Jana Pawła II dotyczące szacunku do środowiska naturalnego (roślin, zwierząt, martwej natury). Raczej zamierza tak postąpić 28% badanych. Pozostałe odpowiedzi 11% dotyczyły braku zainteresowania omawianą wartością.

Działalność nauczyciela opiera się na literaturze dotyczącej nauczania Papieża Jana Pawła II. Dlatego w kolejnym pytaniu zapytano studentów o korzystanie z literatury dotyczącej nauczania Jana Pawła II. Omawiane dane prezentuje rycina 8.

Czy korzysta Pan/i z literatury dotyczącej nauczania Papieża Jana Pawła II, adresowanej do wychowawców i nauczycieli?
93 odpowiedzi

Ryc. 8. Korzystanie z literatury dotyczącej nauczania Papieża Jana Pawła II
Źródło: opracowanie własne.

Ankietowane osoby w zdecydowanej większości 80,6% przypadków korzystają w swojej pracy z literatury dotyczącej nauczania Papieża Jana Pawła II,

adresowanej do wychowawców i nauczycieli. Natomiast 19,4% badanych osób nie korzysta z tematycznej literatury.

Podsumowanie

Na podstawie dokonanej analizy wyników badań można stwierdzić, iż większość uczestniczących w badaniu studentów zgadza się i podziela wartości: miłość, dobro, piękno i prawda, o których mówił albo pisał Papież Jan Paweł II. Na tych uniwersalnych wartościach budowane są podstawy wychowania i nauczania człowieka, zaczynając od wieku dziecięcego, aż do późnej starości. Ponad 70% studentów udzieliło odpowiedzi „zdecydowanie tak” zgadzając się w pełni ze słynnym zdaniem Papieża „*człowiek jest podmiotem, a nie przedmiotem, jest kimś, a nie czymś, czym można manipulować*”? Ten wysoki odsetek odpowiedzi bardzo dobrze świadczy o znajomości zagadnienia podmiotowości człowieka przez badaną grupę studentów, która jest niezbędna w wychowaniu i nauczaniu dzieci oraz młodzieży.

Większość badanych studentów, ponad 80% postrzega Papieża Jana Pawła II jako wzór nauczyciela i zadeklarowała, że w przyszłej pracy zawodowej będzie odwoływać się do wartości i przesłania nauczania Jana Pawła II, wymieniając szacunek do drugiego człowieka, czy też szacunek do środowiska naturalnego. To właśnie natura i etyka wskazana przez Papieża powinna nieść prym nad techniką. Świadomość znaczenia w prawidłowym rozwoju człowieka środowiska naturalnego, otaczającej fauny i flory są integralną częścią wychowania człowieka.

Z badań wynika wniosek, że badana grupa studentów kierunków pedagogicznych jest świadoma znaczenia nauczania Jana Pawła II, jego autorytetu, który w dużej mierze kształtuje osobowość dzieci, młodzieży i rodziców, co miejmy nadzieję będzie wykorzystane przez nich w przyszłej pracy zawodowej.

Na podstawie przedstawionych badań można postawić stwierdzenie, że recepcja nauczania i wychowania Jana Pawła II jest ponadczasowa, aktualna w XXI wieku i pełna wartościowych wskazówek, które studenci jako przyszli nauczyciele powinni znać i w dużej mierze respektować w celu optymalnego rozwoju swoich wychowanków. Należy jednak pamiętać, iż badaniem objęto jedynie pewną grupę studentów, i nie powinno się utożsamiać ich wyników z ogółem osób studiujących na kierunkach pedagogicznych. Jednak zachęcają one do dyskusji i refleksji oraz dalszych pogłębionych badań nad recepcją nauczania Papieża Jana Pawła II wśród szerokiej grupy osób.

Piśmiennictwo

1. Celary, I. (2006). *Rola i zadania nauczyciela i wychowawcy w dzisiejszych czasach w świetle nauczania Jana Pawła II*. Nauczyciel i Szkoła, nr 1/2, s. 9-18.
2. Chrobak, S. (1999). *Personalistyczny wymiar pedagogii Jana Pawła II*, W: F. Adamski (red.), *Wychowanie na rozdrożu. Personalistyczna filozofia wychowania*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 195-208.
3. Cichocki, A. (2006). *Etos wychowawcy w nauczaniu Jana Pawła II*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersyteckie Trans Humana, <http://hdl.handle.net/11320/3291>.
4. Czerniak, A. (2003). *Wychowanie w prawdzie w nauczaniu Jana Pawła II*. Wychowawca, nr 10, s. 16-17.
5. Drzeżdżon, W. (2008). *Wokół personalistycznej koncepcji wychowania Jana Pawła II*. Język – Szkoła – Religia. 3, s. 99-112.
6. Ecler-Nocoń, B. (2009). *Wychowawcze konteksty myśli Karola Wojtyły: rzecz dla pedagogów*. Katowice: Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”.
7. Jan Paweł II (1994). *Przekroczyć próg nadziei*. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, s. 102-103.
8. Jan Paweł II (1996). *Encyklika Dives in misericordia*. Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej TUM.
9. Jan Paweł II (2005). *Przemówienie do katechetów, nauczycieli i uczniów*. Włocławek, W: Jan Paweł II – Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie. Kraków, s. 681.
10. Jan Paweł II (2017). *Encyklika Redemptor Hominis*. Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej TUM.
11. Kuligowski, R., *Humanizm w myśli Jana Pawła II*, Kielce 2005, s. 9.
12. Łużyński, W. (2013). *Pierwszeństwo Etyki nad techniką*. COLLOQUIA THEOLOGICA OTTONIANA, Nr 2/2013, s. 77-90.
13. Nowak, M. (2005). *Wymiary teorii i praktyki w pedagogice w ujęciu Karola Wojtyły*. Wychowanie na Co Dzień, nr 4/5, s. 10-13.
14. Rubacha, K. (2008). *Metodologia badań nad edukacją*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
15. Rynio, A. (2004). *Integralne wychowanie w myśli Jana Pawła II*. Lublin: Wydawnictwo KUL, s. 211-212.
16. *Słownik wyrazów obcych* (1995). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- 17.

Liczba znaków ze spacjami: 21 534 + grafika